

TOPOLSKÝ, M., *Dialectics and Natural Sciences*, Filozofia, 30 (1975), No 4, p. 374—382.

The social situation, not only ours, the socialist one, but that of the world in general, is full of changes and violent reversals. This is why it is, at the same time, full of search for answers to the question how to orientate oneself in it.

To search an answer to the originated situation has since long ago meant the same as an effort to use the known theories, and if these were not or are not sufficient to create new theories. In result of this, our times are characterized by something similar.

Only, if the present time is, besides what has been said, characterized also by the fact that there is a theory the correctness of which has often been well-tried in practice, both in the recognition and control of the natural or social regularity, i. e. the theory of dialectical and historical materialism, then it is natural if in the mentioned situational changes and reversals, the bourgeois world — the practical and the theoretical ones — attempts first of all at proving why the Marxist-Leninist era tints in the development of scientific recognition is only apparent. Allegedly, it is such because it falsely explains the problem of reality, of object. And because the problem of object is inseparable from the questions of the method of its existence, it is allegedly wrong because it constructs upon the dialectical method.

The author of the present paper aims at pointing out what is correct and what is wrong in such argumentation of the anti-Marxists, and namely to show that in sciences in general and in natural sciences especially it is impossible to think otherwise than dialecticallymaterialistically.

1. Poznámka

Keď máme hovoriť v krátkom koreferáte o otázke dialektiky a prírodných vied, bude najlepšie dohodnúť sa najprv na určitých základných pojmoch.

Na prvom mieste bude dobré konštatovať, že otázka dialektiky je otázkou poňatia reality ako celku a spôsobu jeho existencie. Po druhé, bude vhodné pripomenúť, že v dejinách ľudského myslenia nebol zložitejší problém.

2. Rôzne „možnosti“ poňatia celku

Celok možno vysvetľovať najrôznejším spôsobom. Možno ho poňať napr. naivno-realisticky, hylozoisticky. Potom to bude niečo, čo od nepamäti existuje ako čosi živé, t. j. čo chce, myslí, koná atď. No súčasne sa stane celkom, s ktorým je najviac problémov. Kľúčový a nezodpovedateľný je už jeho základný znak. Ako totiž jeho uvedenie cnosti, schopnosti pochopiť a vysvetliť? Náboženstvo sa tu zdá byť takmer suverénnou autoritou. Napokon tu treba hľadať aj jeden z prvých jeho prameňov.

Avšak celok možno pochopiť aj matematicky aditívne, teda pluralisticky, ako niečo, čo sa dá vyjadriť presne matematicky. Je zrejme, že to bude niečo, čo

má opačný charakter. Lebo kým v prvom prípade sa kládol dôraz na prioritu celistvosti, v druhom išlo a ide o problém postavenia častí v ňom. A práve je otázne, ako to pochopiť.

Ako zodpovedali túto otázku atomisti všetkých typov, starovekými počnúc a novovekými novopozitivistami končiac, je viac-menej známe. Vieme, že tieto ich odpovede neboli už ani logicky adekvátne. Veď tu bol od začiatku problém, čo si počať s históriou častí, z ktorých celok vzniká. Po druhé, ťažko si poradiť s otázkou, prečo vzniká tak, a nie inakšie. Napokon záhadná je aj otázka, kde sa vzali podmienky tohto vzniku. Je zrejmé, že za týchto podmienok idealisticko-náboženské ambície nezostali bez „šancí“. Dnes o tom svedčí úsilie buržoázneho sveta udomáčniť všade poňatie dialektiky ako spôsobu existencie jednotlivostí v určitých celistvých súvislostiach. Ak totiž buržoázia dnes niečo propaguje a podporuje, určite to má plniť jej triedny, subjektivistický záujem.

Je však možné aj ďalšie, tretie poňatie dialektiky celku. Možno sa s ním stretnúť už u Aristotela a je známe v dejinách pod názvom účelnosť, entelechia, vis vitalis, élan vital a pod. Všetky tieto úsilia pochopiť dialektiku celku sa zhodujú v názore, že príčinu tohto celku a potom povahu existencie nemožno pochopiť z neho samého. Má pôvod v čomsi mimomateriálnom. Je to sila, prvok, princíp, ktorý pripomína kohosi nadprirodzeného v najrôznejších podobách, primitívnym antropomorfizmom, teizmom-polyteizmom počnúc a končiac de Chardinovou OMEGOU (W). Je to súčasne poňatie vedecky najmenej adekvátne. Preto relígie všetkých typov s ním počítali od nepamäti. Veď otázka účelu ako organizujúcej sily je naozaj v tomto poňatí inakšie nevysloviteľná. Už jej pôvod má mytologický charakter.

Dokazujú to súčasné moderné snahy vysvetliť dialektiku celku účelovo a zbaviť sa pritom jeho aprioristickej povahy. Sú to teórie systémov, štruktúr a funkcií. Ani v týchto prípadoch síce nemizne pojem celistvosti ako podstaty, no dôraz sa rozkladá na jeho jednotlivé zložky. Tu je príčina, prečo toto poňatie dialektiky celku pripomína — na jednej strane — hylozoisticko-účelové riešenie a na strane druhej matematickú aditívnosť, sumovanie. Na tejto druhej strane sa vytvára aj exaktne vedecký charakter ambície. Prítom všetkom je tu viac problémov ako kladných odpovedí. Všetky sa týkajú histórie podmienok, zložiek, s ktorými tieto interpretácie počítajú a narábajú. Neprekvapuje preto, ak zakladateľ tohto poňatia celkov L. v. Bertalanffy neraz vyhlásil, že odpoveď na tieto otázky treba hľadať u Platóna. Údajne aj vtedy, keby sa pritom kládol dôraz na ich hmotnú stránku. Lebo čo je — mikrofyzikálne vzaté — hmota?, kladie otázku spomínaný autor. A odpovedá: je skôr obsahom pojmov, ako čosi objektívne reálne.

3. Problémy okolo dialektickomaterialistického prístupu k otázke

Bolo by možné uvádzať ďalšie rôzne pokusy, ako vyriešiť nastolený problém a metódu existencie jeho obsahu. Patrila by sem teória emergentizmu, teória,

ktorú naostatok rozvíja francúzsky fyziológ P. Chauchard. Podľa neho svet je naozaj dialektický celok, no celok práve tak materiálny, ako duchovný.

Kedže však všetky tieto teórie a návrhy riešia problémy — ako vysvitá z uvedeného — iba staronovými spôsobmi a opakujú staré chyby na rôznych „nových“ úrovniach, bude lepšie, keď v našom ďalšom uvažovaní venujeme pozornosť dialektickomaterialistickému riešeniu otázky celku a metódy jeho existencie. Bude dobré, keď tak urobíme, lebo aj keď dnes takmer suverénne prevláda dialektickomaterialistické riešenie tejto — aspoň v socialistickom tábore — na druhej strane je ešte vždy dosť pokusov opraviť, vylepšiť toto dialektickomaterialistické úsilie. Pritom treba priznať, že to nie sú pokusy ani náhodné, ani nezargumentované. Naopak, vychádzajú priamo z princípov dialektického materializmu, dialektickomaterialistického riešenia otázky. Konkrétne povedané, poukazujú, že samo dialektickomaterialistické poňatie hmoty nestačí na konkrétne riešenie otázky, čo je celok a aká je jeho história. Ak je to pravda — správne upozorňujú — potom ešte menej môže stačiť dialektickomaterialistická metóda, ktorá s týmto poňatím hmoty súvisí tým, že v ňom pramení.

A tak otázka dialektickomaterialistického, marxisticko-leninského poňatia celku je naozaj viac ako aktuálna. Stáva sa priam osudovou, lebo sa týka otázok systému vied vôbec a prírodných osobitne. Problémom teraz však je, kde začať?

4. Marxisticko-leninské riešenie otázky

Zdá sa, že je to „klúčový“ problém iba na prvý pohľad. Kritici marxizmu-leninizmu ho vyriešili už na samom začiatku jeho nastolenia. Ich východiskovou otázkou je problém hmoty a len v súvislosti s tým aj problém metódy. A tak záver, že nám treba začať úvahu o dialektike vo vedách vôbec a v prírodných vedách osobitne problémom hmoty, je viac ako samozrejmý.

Okrem uvedeného existujú ešte aj iné príčiny. Nastolujú ho samy prírodné vedy, a čo si treba osobitne uvedomiť, je skutočnosť, že súvisí so situáciou, ktorú nachádzame priamo vo filozofii pri jeho riešení. A to dokonca aj v marxisticko-leninskej filozofii, správnejšie povedané, aj medzi odborníkmi, ktorí sa k tejto filozofii tak či onak hlásia.

Otázka preto znie: aký charakter má tento problém? Čo prekáža alebo núti prírodovedcov hľadať pri prístupe k nemu nové a nové opory?

Je tu hneď aj odpoveď. Stačí, keď si pripomenieme, že to, čo od nepamäti tvorilo oporu prírodovedeckého chápania hmoty, bol empiricko-názorný charakter. Z toho vyplynul záver, že byť hmotný znamená toľko ako byť zmyslove konštatovateľný, aj to, že v dôsledku uvedeného prírodovedec nemôže byť materialistom a empirikom súčasne. Druhý nesmierne významný záver z povedaného je, že aj keď prírodné vedy a prírodovedci pokročili ďaleko a hlboko v zovšeobecňovaní skúmaného materiálu, nikdy nestratili zo zreteľa úsilie zachovať pôvodný charakter predmetu, s ktorým majú dočinenia. Napokon aj keď neskôr objavili a dnes nesmierne rozvinuli a zdokonalili rôzne kvantitatívne metódy prírodoved-

ného poznávania, nevzdali sa uvedenej názornosti a veľmi často sa jej nevzdávajú ani dnes. Tak sa stalo, že sa obeťou tejto orientácie a metódy chápania skutočnosti ukázala byť priam kvalita veci, ktorá — ako hovorí V. I. Lenin — je prejavom jej podstaty, substancie.

Avšak problém názornosti v chápaní hmoty, reality v prírodných vedách má nielen uvedený zotrvačný charakter. Súvisí ešte viac s nebezpečenstvom, ktoré v našom storočí v prírodných vedách vzniklo a s ktorým si prírodovedci — ako prírodovedci — nevedia rady. Ide o skutočnosť, že sa dnes problém hmoty dá veľmi ťažko názorne interpretovať. Toto staré prírodovedecké úsilie stratilo dnes šance aj v špeciálnych vedách. Lebo ako názorne vysvetlíť napr. existenciu vákua, proces vzájomnej premeny častíc a pod. v súčasnej fyzike? Ako pochopiť a názorne vyjadriť premenu prvkov v chémii, prechod od chemických k biologickým procesom v náuke o živote, v genetike? Všetci dnes vieme, že sa tento úmysel dá zvládnuť iba jazykom matematiky, matematických rovníc, znakov, symbolov, teda pojmovovo vysoko abstraktne.

Znamená to azda, že sa hmota dá chápať, interpretovať a ovládať čoraz viac materialisticky odľahčito? Vznikla azda situácia, keď sa hmoty môžeme zmocniť len tak, keď ju najprv „zidealizujeme“?

Tu je kľúčová príčina, prečo sa otázka hmoty v prírodných vedách stala dnes centrálnou otázkou. Súčasne sú tu aj korene toho, prečo sa s problematizovala metóda jej existencie a poznania. Presnejšie povedané, v tejto situácii nemôže prekvapiť skutočnosť, ak prírodovedci namiesto pôvodnej dialektiky existencie materiálnych procesov začali čoraz častejšie hovoriť o nej ako o logickej konštrukcii pojmov. Netreba osobitne dokazovať, že sa tým priblížili k heglovsky poňatej dialektike absolútneho ducha. Naopak, treba upozorniť, že tu Hegla priam prekonal, a to tým, že jeho objektívny idealizmus pochopili subjektivisticky.

Teraz je otázne, ako vniknúť do logiky tohto postupu? Kde sú korene jej vzniku? Táto otázka je zložitá iba na prvý pohľad. Keď si všimneme, že táto subjektivizujúca logika mnohých súčasných prírodovedcov a vedcov súvisí so splynutím obsahov ich poňatia objektívnej materiálnosti s materiálnosťou — obrazne povedané — pojmovou, bude jasné, kde sa celá udalosť v spomínanom chápaní odohrala. Treba ju vidieť v názore, ktorý vyjadril nemecký filozofujúci fyzik R. Hofstädter r. 1962, keď upozornil, že „...hľadanie čoraz menších a fundamentálnejších častíc bude pokračovať dovtedy, dokedy si človek zachová túžbu po poznaní“. (1, s. 206) Tento názor však nie je len Hofstädterovým, ani jediným názorom. Vyplynul zo spomínaného už empirického chápania hmoty ako objektívnej reality a z nesmierne významného objavu súčasných vedcov, že každá objektívna skutočnosť sa dá analyticky kvantitatívne rozoberať donekonečna a exaktne matematicky vyjadriť. Otázkou sa preto stala aj hranica tohto postupu. Keďže empiricko-formalistická logika vraví, že týchto hraníc v princípe niet, súčasne učí, že v množstve analyticky konštatovateľných faktov nemôže existovať nijaký ich „spoločný menovateľ“, substrát, substancia, na ktorej existencii Marx, Engels a Lenin budovali názor o materiálnej podstate a jednote sveta. Naopak,

táto logika ďalej dokazuje, že ak niekto jednako len chce hovoriť o substráte, nesmie zabúdať, že jeho reč môže mať iba konvenčný, pomocný, operatívny charakter. Lenže ak má taký charakter objekt, aký musí mať metóda jeho existencie?

Hľa, kde treba hľadať korene sproblematizovania dialektickej metódy v súčasných prírodných vedách a vznik názoru o nevyhnutnosti opraviť ju, alebo priam nahradiť metódou systémovou, štruktúrnou, opisnou.

Súčasne je však jasné, kde sa pri takomto uvažovaní, pokiaľ ide o problém metódy, stala chyba. Treba ju hľadať tam, kde vznikla aj chyba týkajúca sa analýzy princípu. Je to však viac chyba filozofov ako prírodovedcov.

5. Dialektika v prírodných vedách a problémy filozofie

Ako sa mohlo stať, že prírodovedci a prírodné vedy, zdokonaľujúc vlastné výskumné — kvantitatívne exaktné — metódy, stratili zo zreteľa predmetnosť dosiahnutých abstrakcií? Ako mohol ich empirický jazyk stratiť v znakovkej, symbolovej podobe objektívno-predmetnú obsažnosť? Veď môže existovať iba ako materiálny prejav ľudského vedomia!

Mohlo sa to stať len „vďaka“ tomu, že filozofi už dávno predtým pripravili pre uvedenú stratu vhodnú pôdu, presnejšie povedané, vyvíjali a vyvinuli úsilie, ktorého výsledkom bolo novopozitivistické poňatie empirie a empiricky vyjadrenej skutočnosti. Lebo zlo novopozitivismu nie je ani tak v tom, že gnozeológii vrátil charakter názornosti, že učil a učí, že „esse“ môže reálne existovať len vedy, ak má súčasne schopnosť byť „percipi“, ako skôr v tom, že v dôsledku uvedeného poprel existenciu hmoty ako objektívnej reality, ktorá sa nedá vyjadriť inakšie ako filozoficky abstraktne. Tak sa totiž stalo, že schopnosť vnímať stratila nositeľa, a nositeľ, ktorého sa materialisticky mysliaci vedci vždy znova dovolávali a dovolávajú, stratil schopnosť vnímať. Je zrejmé, že medzi „fyzikou a metafyzikou“ — obrazne povedané — tým zmizli akékoľvek kontakty. Stalo sa to, že svet empirie a svet abstrakcie začali existovať ako dva navzájom si cudzie vylučujúce sa svety.

Avšak je zrejmé, že sa tým stalo aj čosi horšieho. Vznikol problém, ktorý nemá nič spoločného s marxizmom-leninizmom, s dialektickým a historickým materializmom, a je jeho negáciou.

Dialektický a historický materializmus sa vždy hrdo hlásil — ako hovorievali klasici marxizmu-leninizmu — k naivnému realistickému chápaniu reality! „Materializmus vedome berie za základ svojej teórie poznania naivné presvedčenie ľudstva“ — znova a znova upozorňuje V. I. Lenin. (2, s. 60)

Záver z toho sú nemilosrdné. Prvý z nich hovorí: Ak sa teda pôvodne naivný, ale predsa len jednotný svet rozpadol takto „argumentačne“ na dva svety, pričom každý z nich podliehal osobitnej zákonitosti — aj to v najlepšom prípade — potom je zrejmé, že bolo nevyhnutné podrobiť podobnému procesu aj spôsob ľudského myslenia, myšlienkového osvojovania si tohto sveta. Z toho

súčasne vyplýva, že ak je pravdou iba to, o čom hovoria zmysly, alebo čo možno vyjadriť ich rečou, potom logika tu už nemôže povedať nič podstatné. Taká je od nepamäti obsahová stránka aj najformálnejšej logickej argumentácie. Každá formalistická metóda je iba formálne taká. Jej charakter je determinovaný až vzťahom subjektu k obsahu jej vlastných pojmov. Keďže tieto obsahy okrem toho, ako ich vníma a interpretuje subjekt, skrývajú v sebe nekonečné množstvo rôznych iných možností, svojimi dôsledkami nás neraz prekvapujú.

Netreba osobitne dokazovať, čo z toho vyplýva. Ako v každom inom, aj v tomto prípade je zrejmé, že sa treba vrátiť k tomu, čo má, — obrazne povedané — „únikový“ charakter, t. j. treba sa vrátiť k príčine našich vnemov a prestať sa uzatvárať do sveta pojmov „ako takých“. Lenže je otázka, či sa dá táto úloha splniť a vedecky náležite zdôvodniť?

Tu je súčasne aj odpoveď, ktorá sa núka každému, kto si uvedomí, ako vzniká. Nastoľuje ju predsa nie logika, ale konflikt skutočnosti s logikou. To znamená, že sa dostáva do vedomia človeka ako výsledok nedostatočne teoreticky pochopenej praxe. Lebo kým teória dokazuje, že jej objekt má povahu vyjadrenú sériou pojmov ($P_1, P_2, P_3 \dots P_n$), prax nás núti uvedomiť si, že tento rad pojmov sa ukazuje ako zlý, že ho treba ustavične dopĺňať a rozvíjať, až vznikne situácia, keď treba postupovať nielen od P_1 k P_n , ale že na určitom mieste nemožno vystačiť s pojmami tej istej povahy, toho istého radu, a treba — ak nám skutočnosť nemá uniknúť — prejsť k novému radu, z hľadiska objektu adekvátnejšiemu, ako hovoria práve súčasné prírodné vedy a medzi nimi predovšetkým fyzika. (3)

Súčasne táto úloha vyžaduje nové spresnenie otázky vzťahu medzi objektom a subjektom. Inakšie povedané, chápeme, že tu ide o povinnosť pochopiť vzniknutú situáciu dialektickomaterialisticky a nijako inakšie.

Preto neprekvapuje, ak teoretická situácia v súčasných prírodných vedách odráža túto skutočnosť, ak dnes niet teoretika-prírodovedca, ktorý by v boji o adekvátnejšie vystihnutie reality nespresňoval gnozeologické základy vlastnej vedy. Dokonca nemôže prekvapiť ani skutočnosť, že niekdajší najväčší odporcovia dialektickomaterialistického myslenia — ako predvídali už V. I. Lenin — sa čoraz viac „materializujú“ a „dialektizujú“, ako o tom svedčia niektoré postupy dnešných prívržencov napr. bývalej kodaňskej školy, alebo náhľady A. Einsteina atp. Taká je — opakujem — logika objektívnej stránky nášho gnozeologického objektu.

Keďže nijaký gnozeologický objekt nie je možný ani mysliteľný bez objektívneho vedomia, že aj najfantastickejší obraz v našom vedomí má svoju objektívnu príčinu — ako stále upozorňoval V. I. Lenin — z toho vyplýva všetko to, čoho sme svedkami v súčasných prírodných vedách. Teda aj „vývin“ k materializmu, aj postup od opisu k dialektickej metóde myslenia.

Súčasne sme svedkami aj narastajúceho subjektívizmu v pozitivistickom úsilí obrániť svoju pravdu. Toto úsilie nemožno poprieť u mnohých pozitivistov i novopositivistov. Dokazuje to ešte aj r. 1966 vyslovený Carnapov výrok: „Pozorovania, ktoré denne robíme, ako aj čoraz systematickejšie pozorovania vo vede

odhaľujú na svete určitú opakovateľnosť alebo regulárnosť. Za dňom vždy nasleduje noc, obdobia roka sa opakujú v takom istom poriadku, oheň vnímame vždy ako horúci, predmety padajú, keď sa ich dotkneme, atď.“ Uvedený názor potom vedie autora k takýmto záverom. Poprvé: „Zákony vedy nepredstavujú nič iné ako zistenie, ktoré vyjadruje tieto regulárnosti tak presne, ako je to len možné...“ A po druhé: „Tieto regulárnosti vyjadrujeme pomocou výpovedí, ktoré nazývame zákonmi.“ (4, s. 41 a 43) Je zrejmé, že z toho vyplýva: Náš svet teda nepresahuje hranice našej subjektivity, empirie. Tu sa začína i končí.

Lenže tu sa začína aj problém, ako potom pochopiť skutočné zákonitosti prírody a objektívneho sveta vôbec, a na základe čoho klasici marxizmu-lenizmu objavili aj materiálny základ sveta aj dialektický spôsob jeho existencie?

Neprekvapuje potom, ako dnes prírodovedci neraz bezradne hľadajú odpovede na tieto otázky, študujú filozofické problémy a opierajúc sa pritom o výskumy detských psychológov H. Wallona, J. Piageta, O. Braunera a genetickej gnozeológie švajčiarskej psychologické školy J. Piageta, ak skúmajú problémy logiky všetkých možných druhov atď. Taký je totiž charakter reality, ktorú chcú postaviť do služieb osobných, triednych, spoločenských, vykorisťovateľských alebo ľudských podľa toho, ako sa politicky orientujú, ako pevne stoja na pôde triedy, do ktorej patria.

Tu sú aj príčiny, ktoré robia z filozofov hlboko zodpovedných spoločenských ľudí: Po prvé, robia ich preto, že sa prírodovedci dnes ocitli — ak nemáme na mysli sovietskych — pred otázkami týkajúcimi sa ontológie a gnozeológie, s ktorými si sami nevedia poradiť. Po druhé, sú zodpovední aj vzhľadom na situáciu vo vlastnej problematike, ako hovoria uznesenia ÚV KŠČ o situácii v spoločenských vedách. Je totiž otázne, či je naša filozofia pripravená splniť úlohu pomoci prírodným vedám. Ako skutočnosť naznačuje, prírodné vedy sa čoraz viac materializujú a dialektizujú. Presnejšie povedané, čoraz hlbšie chápu materiálnu podstatu vlastného predmetu a dialektický spôsob jeho existencie. Zatiaľ mnohí z našich filozofov pochopili a neraz aj dnes chápu túto problematiku pozitivisticko-eklekticky a pod pojmom dialektický materializmus skrývajú zlätaninu určitých prvkov marxistickej filozofie, neopozitivismu, masarykizmu a pod.

6. Záver

Z toho vyplýva pre nás, aby sme si všetko toto čo najrýchlejšie uvedomili a podľa toho konali. Problém dialektiky v prírodných vedách nie je len problémom prírodných vied. Také či iné jeho riešenie je vždy determinované problémom pochopenia predmetu, ako sme upozornili už v úvode a ako je bežne známe z dejín filozofie i špeciálnych vied. Keďže tento predmet nikdy nebol v prírodných vedách problematickejší ako dnes, ani filozofi nikdy neboli v zodpovednejšej situácii. Ak majú z toho vyplývajúce úlohy zodpovedne splniť, musia si najprv osvojiť radu, ktorú im dal V. I. Lenin ešte r. 1922. Táto rada znie: „...človek si nemôže plne ujasniť žiadnu chybu, teda ani politickú, ak sa nedopátra

teoretických koreňov chyby u toho, kto sa jej dopustil, vychádzajúc z určitých téz, ktoré vedome prijíma.“ (5, s. 242)

LITERATÚRA

1. HOFSTÄDTER, R.: Die Elektronenstreuung und ihre Anwendung auf die Struktur von Kernen und Nukleonen. Physikalische Blätter, 1962, č. 5.
2. LENIN, V. I.: Spisy, zv. 14. Bratislava 1960.
3. ČUDINOV, E. M.: Teorija odnositelnosti i filosofia. Moskva 1974.
4. CARNAP, R.: Filosofskoje osnovanija fiziki. Moskva 1971.
5. LENIN, V. I.: Vybrané spisy, zv. 5. Bratislava 1973.

ДИАЛЕКТИКА И ЕСТЕСТВОЗНАНИЕ

Михал Топольски

В настоящее время не только наша, социалистическая, но и мировая общественная ситуация вообще полна изменений и резких переворотов. Это является причиной того, почему она одновременно полна также поисков ответа на вопрос, как сориентироваться в данной обстановке.

Поиски ответа на создавшуюся ситуацию, однако, с незапамятных времен означали не что иное, как стремление помочь себе известными теориями, если же последние оказывались или оказываются недостаточными, то создать новые теории. Вследствие этого и наше время осличается чем-то подобным.

Если же, однако, для настоящего времени, кроме вышеприведенного, характерно также то, что оно располагает теорией, правильность ответов которой все больше подтверждается на практике, а именно идет ли речь о познании и овладении природными или общественными закономерностями, т. е. теорией диалектического и исторического материализма, то естественно, что буржуазный мир в упомянутой обстановке изменений и переворотов стремится — практически и теоретически — доказать прежде всего то, почему марксистско-ленинская уверенность в развитии научного познания является лишь мнимой. Она якобы является таковой уже потому, что ложно объясняет проблему реальности, объекта. Поскольку же проблема объекта неотъемлема от вопросов метода его существования, она якобы неверна также потому, что основывается на диалектической методе.

Автор настоящей статьи пытается поэтому показать, что в такого рода аргументации антимарксистов является верным, а что неверным. Прежде всего он стремится показать, что в науках вообще, в естествознании же в частности в настоящее время и невозможно мыслить иначе, чем диалектико-материалистически. Каждая подобного рода попытка в прошлом потерпела крах потому, что она являлась скорее выражением буржуазно-классового желания, чем собственно научного познания.

DIALEKTIK UND NATURWISSENSCHAFTEN

Michal Topolský

Nicht nur unsere sozialistische, sondern die gesellschaftliche Situation der Welt überhaupt ist in einer ständigen Veränderung und Umwandlung begriffen. Darin ist die Ursache dafür zu suchen, warum sosehr eine Antwort auf die Frage nach einer richtigen Orientierung gesucht wird.

Eine Antwort auf die gegebene Situation zu suchen, bedeutete seit jeher dasselbe, wie sich mit bereits bekannten Theorien zu helfen, auch wenn diese nicht fähig waren oder fähig sind neue Theorien zu entwickeln. Auch unsere Gegenwart zeichnet sich durch etwas Ähnliches aus.

Wenn jedoch unsere Gegenwart ausserdem auch dadurch gekennzeichnet ist, dass sie über so eine Theorie verfügt, deren richtige Antworten sich in der Praxis immer mehrbewähren und zwar wenn es um die Erkenntnis und Bewältigung der natürlichen und gesellschaftlichen Gesetzmässigkeiten geht, d. h. die Theorie des dialektischen und historischen Materialismus, so ist es selbstverständlich, dass in jenen Veränderungen und Umwandlungen die bürgerliche Welt — theoretisch und praktisch — vor allem darum bemüht ist nachzuweisen, warum die marxistisch-leninistische Sicherheit bei Entfaltung der wissenschaftlichen Erkenntnis eine nur scheinbare ist. Nach ihrer Anschauung ist dem so, weil sie das Problem der Realität, des Objects falsch erklärt. Und da das Problem des Objekts untrennbar von der Frage nach der Methode seiner Existenz ist, begeht sie angeblich auch einen weiteren Fehler, dass sie auf der dialektischen Methode aufgebaut ist.

Dem Verfasser der vorliegenden Studie geht es darum um den Nachweis, was solch einer Argumentation der Antimarxisten als richtig und unrichtig anzusehen ist. Insbesondere geht es ihm darum aufzuzeigen dass es heute unmöglich ist, in den Wissenschaften überhaupt und in den Naturwissenschaften im besondern anders als dialektisch-materialistisch zu denken. Jeder Versuch dieser Art musste in der Vergangenheit scheitern, weil er eher Ausdruck eines bürgerlich-klassenmässigen Wunsches als einer eigenen wissenschaftlichen Erkenntnis war.